

Az angolszász típusú tudományos írás

Ebben a fejezetben szó lesz:

- a tézisalapú gondolkodásról;
- a bekezdés felépítéséről;
- induktív és deduktív logikáról;
- a rövid érvelő esszé szerkezetéről;
- az IMRDC-típusú tanulmányokról;
- az absztraktírásról;
- az angol nyelvű tudományos írásművek nyelvi és stiláris ismérveiről.

A fejezet végén ellenőrző lista segít a tanulmány- és absztraktírásban, és az olvasó talál néhány hasznos forrást, linket az angol tudományos írás témakörében.

Egyetemista koromban volt az angol szakon egy közutálatnak örvendő tantárgy: *Academic Skills*nek hívták. A kötelező tárgyat egy nagyon kedves tanárnő tanította, de diákként nem értettük, miért kínoznak bennünket olyasmikkel, hogy tételmondat meg érvelő bekezdés, vagy miért kell fogalmazást írunk arról, hogy egyetértünk-e a halálbüntetéssel vagy az eutanáziával: írni mindenki tud, aki bejut a bölcsészkarra. Később, amikor Franciaországban a doktorimon dolgoztam, és kezdtem átlátni, mit vár tőlem a tudományos közösséget képviselő téma-vezetőm, felderengtek a hajdani *Academic Skills*-órák, és először éreztem úgy, hogy talán nem volt teljesen haszontalan az egykor fölöslegesnek ítélt tantárgy. A sors fintora, hogy újabb évtized elteltével már egyetemi oktatóként nekem kellett a hallgatók elé állnom, és meggyőzőnöm őket arról, hogy az angolszász típusú tudományos írás mikéntjének elsajátítása hasznos, még annak is, akiből később nem lesz kutató.

Az angolszász típusú tudományos írás tézisalapú gondolkodásra tanít. A tudományos életbe újonnan belépőknek ezt úgy tudnám a legérzékletesebben megfogalmazni, hogy képzeljék el, hogy új kórustagként csatlakoznak egy nagyon bonyolult művet, több szólamban éneklő kórushoz. A szólamok néha összefonódnak, de sokszor versengenek egymással: hol az egyik, hol a másik szól hangosabban, és viszi a dallamot. Az új kórustagnak el kell döntenie, hogy

melyik szólamhoz csatlakozik, vagy mikor és hogyan tér el tőle, sőt, néhány tak-tus erejéig még szólót is kell énekelnie. A szólóját aztán más viszi tovább – vagy vitatkozva vele, vagy hozzá igazodva. A sokszólamú mű különlegessége, hogy folyamatosan alakul a kórustagok szólamainak és szólóinak függvényében. A kórusanalógiát átfordítva, ez a folyamatosan alakuló kórusmű maga a tudomá-ny, a dallamot vivő szólamok az egyes tudományterületek nagy hatású, nemzetközi trendeket alakító tudósai, a rövid szólókat éneklő kórustagok pedig az egyes kutatók – kezdők és haladók egyaránt –, akik a maguk eredményeivel hozzájárulnak a tudomány fejlődéséhez.

Ahhoz, hogy egy kutató csatlakozzon a kórushoz, és a saját hangján szó-laljon meg – vagyis tudományos véleményét, eredményeit a szakterülete kuta-tóival közölni tudja, és tudományos nővumot állítson elő –, elengedhetetlen a kórusmű beható ismerete, vagyis minden tanulmánynak vagy doktori disz-szertációnak tanúságot kell tennie a téma szakirodalmának alapos ismeretéről. A szűkebb témára vonatkozó addigi tudományos eredmények és állásfoglalások tudatában és csakis azokhoz képest – velük egyetértve, vagy tőlük elhatárolódva – fogalmazhatja meg a szerző a saját, kellően megindokolt véleményét. A szerzőnek ezt a tudományosan alátámasztott és tovább vitatható véleményét hívják tézisnek.

Az angolszász típusú tudományos írást ez a tézisalapú gondolkodás hatja át a bekezdéstől az alfejezeteken és a fejezeteken át a kész írásműig. A bekez-dés, a tanulmány, az absztrakt és a doktori disszertáció is egy tudományosan vitatható, de az adott tudományterületen elfogadott módszerekkel objektíve bizonyítható állítás köré szerveződik. A tézis biztosítja az adott írásmű gondo-lati és tartalmi koherenciáját, és nem engedi, hogy a szerző eltérjen a tárgytól. Ugyanakkor a tézisalapú logika viszonylag kötött szerkezeti felépítést kíván, amely a magyar iskolarendszerben szocializálódott szerzőnek első ránézésre fölöslegesen merevnek tűnhet. A saját oktatói és kutatói tapasztalatom mégis az, hogy ez a gondolati fegyelmezettség tanulható, és hasznára válik mind a szer-zőnek, mind az olvasónak. A szerző a kötött szerkezet miatt kénytelen a gondo-latait a lehető legpontosabban egy bizonyos sorrendben leírni, amivel egyúttal az az olvasó feladatát, a szöveg értelmezését is megkönnyíti.

A tudományosírási óráimon mindig a legkisebb tartalmi egységen, a bekez-désen keresztül szemléltetem először a tézisalapú gondolkodást. Abból indu-lunk ki, hogy minden bekezdés egy gondolat, illetve ennek a gondolatnak a kifejtése. A bekezdést életre hívó gondolatot – ha úgy tetszik: a bekezdés

„tézisét” – tételmondatnak hívjuk (*topic sentence*), és általában a bekezdés elején találjuk. A bekezdés középső része (*body/evidence*) kifejti, magyarázza, példákkal illusztrálja vagy adatokkal támasztja alá a tételmondatot a bekezdés típusától függően. A bekezdés lehet narratív vagy érvelő, leírhat folyamatot, okokat vagy következményeket, definiálhat fogalmakat. Záró egysége a zárómondat (*summary statement*), amely rövid összefoglalását adja a bekezdés tartalmának, de más szavakkal, mint a tételmondat. A zárómondat visszautalhat a bekezdés középső, kifejtő részére, de ha a bekezdés hosszabb szöveg része, akkor utalhat a következő bekezdés tartalmára is, mintegy nyilvánvalóvá téve a két bekezdés közötti logikai és tartalmi kapcsolatot. Az angol nyelvű tudományos írásnak egy másik fontos ismérve, hogy az egyes mondatok közötti tartalmi-logikai kapcsolatot kötőszavakkal vagy ilyen funkcióval rendelkező kifejezésekkel egyértelműsíti (*transitions*). A kötőszavak használatával az olvasónak könnyebb követni a szerző gondolatmenetét: elég elolvasni a tételmondatot, és egy pillantást vetni a bekezdés kötőszavaira, hogy átláthatóvá válják a bekezdés logikai szerkezete:

„In every paragraph you write, you need to include a main idea, supporting evidence, transitions, and a summary statement. *First*, state the main idea of the paragraph in a topic sentence. This idea will unify your paragraph. *Then*, add sentences to provide support for your topic sentence. In these sentences, you present and develop the evidence that will help readers understand your main idea. *Next*, check to make sure you have linked these sentences with transitions. *Finally*, write a summary statement, a sentence that reinforces your paragraph’s main idea. If you follow this general structure, you are on your way to writing an effective paragraph.”¹

Anélkül, hogy végigolvasnánk a fenti, bekezdésírásról szóló példabekezdést, a kurzívval szedett kötőelemekből tudjuk, hogy a bekezdés középső, kifejtő része időrendi sorrendet követ, valószínűleg egy folyamatot ír le. Ugyanezek a kötőelemek (*first, next, finally*) használhatók narratív és érvelő bekezdésekhez is, de példánkban a tételmondat felsorolásából sejthető, hogy a szerző az ideális bekezdés egyes részeiről, a tételmondatban adott sorrendben fog bővebben szólni. A bekezdés egyes alkotóelemeinek angol kezdőbetűit összeolvasva (TEST, lásd 1. ábra), a szerző maga is „tesztelheti”, ellenőrizheti, hogy az angolszász normarendszer szerint teljes értékű bekezdést írt-e.

¹ KIRSZNER–MANDELL 2014: 26.

T = topic sentence	(tételmondat)
E = evidence	(a tételmondat kifejtése)
S = summary statement	(zárógondolat)
T = transitions	(kötőszavak és -kifejezések)

1. ábra: „Teszteld” a bekezdésed! A bekezdés felépítése

Forrás: KIRSZNER–MANDELL 2014: 26. alapján

A fentebb leírt bekezdés okkal tűnik iskolásnak, kezdő íróknak mégis ajánlom, hogy ezen a sémán gyakorolják a bekezdésírást. Olyan ez, mint amikor egy gyerek biciklizni tanul, és a kerékpár hátsó kerekére pótkereket szerelnek: biztonságot, stabilitást ad a még vésszesen billegő kezdő biciklistának. De ahogy a gyerek rutint szerez, a pótkereket le lehet, sőt le kell szerelni. Hasonlóképpen a gyakorlottabb író is eltér az „iskolás”, merev formáktól. A bekezdés felépülhet úgy is, hogy tények vagy érvek felsorolásán keresztül jut el a tételmondatig, vagyis a szerző a bekezdés végét nyomatékosítja. Az érvelésnél ennek retorikai célja is van: meggyőzőbb, ha az olvasó a példák és az érvek elolvasása után (igaz, a szerző gondolatmenetétől vezérelve) jut egy bizonyos következtetésre, mint ha ugyanezt már a bekezdés elején, mintegy tálcán kínálja fel neki a szerző. Mivel a bekezdés vége legalább annyira hangsúlyos, mint az eleje, szintén hatékony módszere az olvasó meggyőzésének, ha a legerősebb érvet közvetlenül a konklúzió előtt, vagyis az utolsó érvelő bekezdés végén helyezi el a szerző.

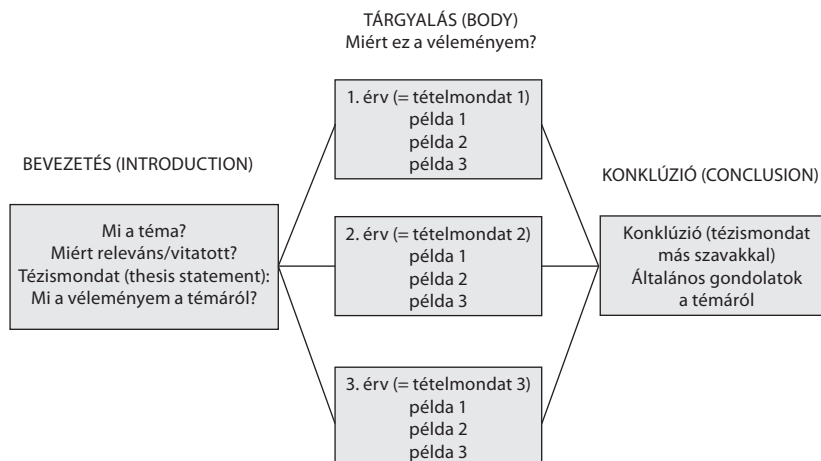
Az írásórakon a bekezdésírást az ötbekezdéses érvelő esszé (*five-paragraph argumentative essay*) követi (vázlatát lásd a 2. ábrán). A kerékpáros hasonlattal élve azt mondhatjuk, hogy az ötbekezdéses esszé a tanulmányírás pótkerekes verziója. Általános műveltség alapján, különösebb kutatómunka nélkül megírható, deduktív logikára épülő, 4-500 szavas érvelésről van szó. A cím praktikus okból egy eldöntendő vagy „miért” kérdőszóval kezdődő kiegészítendő kérdés, például valóban környezetkímélő-e az elektromos autó, hasznára válnak-e a videójátékok a diákoknak a tanulásban, vagy miért fontos a biodiverzitás az emberi faj fennmaradása szempontjából. A bevezetésben a szerző válaszol a címben felvetett kérdésre, vagyis állást foglal. (Az eldöntendő vagy a miéttel kezdődő kérdés miatt kénytelen is erre.) A tárgyalás részben megokolja az álláspontját: három bekezdésben három érvet sorakoztat fel a saját álláspontja mellett. Végül

a befejezésben visszatér a téziséhez: *quod erat demonstrandum*, ezt kellett bizonyítani. A deduktív logika tehát azt jelenti, hogy a szerző ugyanoda tér vissza a konklúzióban, ahonnan a bevezetésben indult: felállítja, majd példákkal, tényekkel alátámasztott érvekkel bizonyítja, végül megerősíti tézisét.

Miért hasznos az öbekezdéses érvelő esszé kezdő íróknak? Egyrészt rövid: 4-500 szó mindössze másfél oldal, ezért megírása nem igényel különösebb erőfeszítést. A téma feldolgozásához többnyire elég az általános műveltség, nem szükséges hozzá kutatómunka sem. Másrészt viszont nagyon feszes struktúrát, logikai felépítést ír elő, ami a terjedelmi korláttal kiegészülve nem hagyja elkalandozni a szerzőt: a kezdő író kénytelen a gondolatait viszonylag szűkre szabni és ebbe a merev sémába foglalni. A szigorú szerkezet az írás logikai felépítettségére irányítja a kezdő írók figyelmét: hogyan tudják fő állításukat tömören, egy mondatban megfogalmazni, és érvekkel, az érveket pedig példákkal, tényekkel, számadatokkal alátámasztani? És hogyan tudják az érveiket olyan logikai sorrendbe állítani, hogy az érvelésük az olvasók számára a lehető legmeggyőzőbb legyen?

Az öbekezdéses érvelő esszében megvan az a hármas tagolás (bevezetés – tárgyalás – konklúzió) is, amelyről a bekezdés kapcsán már írtam, és amely egyaránt sajátja más, hosszabb írásműveknek (szemináriumi dolgozatoknak, tanulmányoknak stb.). Az öt bekezdés megtanít két másik fontos bekezdéstípust, a bevezetést és a konklúziót is. A tétel a kezdő és a záró bekezdésen belül tükröképszerűen helyezkedik el, a bevezetésben általában (de nem kötelezően) a bekezdés utolsó, a konklúzióban viszont a bekezdés első harmadában.

Lehet a bevezetést rögtön a tételmondatból indítani, amivel a szerző nagy nyomatékot ad fő állításának. A tudományos írásban azonban gyakoribb és célravezetőbb az úgynevezett tölcser- vagy V alakú bevezetés (*funnel introduction*). A tölcser alakú bevezető kontextualizálja, majd fokozatosan szűkíti a témát egy kérdésre, amely kérdésre pedig a szerző a tételmondatban fogalmazza meg a válaszát. Ilyenformán az olvasó nem *in medias res* érkezik egy számára többé-kevésbé ismert terepre, hanem rögtön képet kaphat arról, hogy milyen témáról olvas majd, s hogy az adott téma miért releváns, miért éppen arról ír a szerző. Csak ezután következik az esszé vezérgondolata vagy tételmondata (*thesis statement*) egy, legfeljebb két mondatban arról, hogy mit gondol a szerző a felvezetett témáról. A tételmondat tehát két kötelező elemből áll egy érvelésnél: a témából és a szerző témáról alkotott véleményéből.

2. ábra: Az ötbekezdéses érvelő esszé felépítése

Forrás: a szerző szerkesztése

A záró bekezdés a tárgyalásban felsorakoztatott érvekre röviden visszautalva levonja a végkövetkeztetést. A deduktív logika szerint építkező esszéknél a konklúzió a tézismondatot ismétli meg más szavakkal. Az utolsó bekezdés nem vezet be új témát, csak néhány általános gondolattal vagy témába vágó személyes tapasztalattal, ötlettel lezárja az értekezést.

Az ötbekezdéses érvelő esszénél – akárcsak a bekezdésnél – megint csak egy nagyon merev szerkezeti alapsémával állunk szemben, amelytől egy 6-8 oldalas szemináriumi dolgozat esetén is kénytelen eltérni a szerző. Az árnyaltabb vélemény kifejtése, az esetleges ellenvélemények vitatása és cáfolata bonyolultabb szerkezeti felépítést igényel. Mindazonáltal a rövid, belátható terjedelem és a szigorú, de kiszámítható szerkezet hatékony gyakorlási lehetőséget nyújt a tézisalapú gondolkodás és tudományos írás elsajátítására.

Joggal merül föl a kérdés, hogy ha rövid fogalmazást kell írni, miért éppen érvelést. Az angol nyelvi alapképzéseken az első tanév végén írandó nyelvi alapvizsga egyik feladata az előbb részletezett, 4-500 szavas ötbekezdéses érvelés. Az érvelésnek hangsúlyos szerepe van az egyetemi tanulmányok során, bármilyen szakterületről van is szó. Ha felidézzük a tudományos diskurzust szemléltetni hivatott kórusanalógiát, amelyben az egyes hangok hol egy szólabban folynak össze, hol vitatkoznak egymással, könnyű belátni, hogy a tudományos

véleménynyilvánítás eleve és szükségszerűen érvelő típusú: nem *ex nihilo* keletkezik, hanem mindig a tudomány aktuális állásához viszonyul; egyetért vagy vitatkozik vele, vagyis érvel. Hasonlóan a tudományos eredmények sem önmagukban állnak: mindig magyarázza, alátámasztja őket valamiféle érvrendszer. A szemináriumi dolgozat, a szakdolgozat (angolul: *thesis*), a doktori disszertáció, a kutatásokat bemutató folyóiratcikkek és tanulmányok mind érvelésre épülnek. Az egyetemisták az érveléssel tulajdonképpen a tudományos életben adekvát beszédmódot teszik magukévá.

A deduktív logikájú esszé tehát körkörösén építkezik: a tézisből indítja az érvelését, és ugyanoda konkludál: a bevezetésben leírt állítását a szerző a tárgyalás részben megokolja, majd a konklúzióban megerősíti. Ez a szerkezet az alapvizsga típusú esszék megírásához ideális, vagyis olyan témák tárgyalásához, amelyekről minden átlagos műveltségű olvasó rendelkezik kellő háttérismerettel. Az öbbekezdéses esszé megírása nem igényel kutatómunkát, korpuszt, adatelemzést, inkább egyfajta logikai-szellemi mutatóvány. Ezzel szemben a kutatásokat bemutató tanulmányok felépítése jellemzően induktív, vagyis A pontból B pontba viszik az olvasót: a bevezetésben felvetett kérdésre vagy hipotézisre a konklúzióban kapunk választ (lásd 1. táblázat). A hipotézis (görög *hüpothesisz* 'feltételezés, kiindulópont, javaslat') jelentése a *Magyar etimológiai szótár* szerint „tudományos feltevés, amelynek alapos bizonyítása további kutatásokat kíván”. A hipotézis tehát nem „állít”, mint a tézis, csak „feltételez”. A görög *hüpo-* ('alá') előtag is arra utal, hogy a hipotézis gyengébb állítás, mint a tézis, egyszerűbben megfogalmazva: „Ezt gondolom a témámról, de nem vagyok biztos az állításom igazában.”

1. táblázat: A deduktív és az induktív logikájú írások szerkezete

Helye	Deduktív esszé szerkezete	Induktív esszé szerkezete
Bevezetés	Tézis	Hipotézis/kérdés
Tárgyalás	Érvelés	Érvelés
Konklúzió	A tézis megerősítése	Tézis/válasz

Forrás: LERYCH – CRISWELL DEBOER 2016: 187.

A kutatásokat feldolgozó tanulmányok (így a doktori disszertáció is) az induktív logika szerint épülnek fel, és a nemzetközi folyóiratok is gyakran ezt a betűszóval IMRaD-nek vagy IMRDC-nek nevezett struktúrát követelik meg a szerzőiktől. A mondott betűszavak feloldása *Introduction, Method, Results and Discussion/*

Conclusion, vagyis bevezetés, módszertan, eredmények, diszkusszió és konklúzió. (A következő fejezetben Háló Gergő egy konkrét tanulmányon elemzi majd az IMRDC-struktúrát.) A bevezetésben a szerző felvezeti a témát, leírja a kutatása háttérét, megindokolja annak szükségességét, jelentőségét, esetleges hiánypótló szerepét. Szintén a bevezetésben helyezkedik el a hipotézis, vagyis a szerző véleménye, „kiindulási javaslata” a témával kapcsolatban.

A „módszertan” és az „eredmények” részek beékelődése éppen a tanulmány induktív jellegéből adódóan szükséges, hiszen a felvetését a szerzőnek a tudományterületén elfogadott módszerekkel egy kisebb vagy nagyobb korpuszon tesztelnie kell. Az eredményei aztán igazolják vagy cáfolják (a legtöbbször részben igazolják) a bevezetésben felvetett hipotézist. A módszertani részben a szerzőnek részletesen le kell írnia a vizsgált adathalmazt vagy korpuszt, és azt, hogy milyen (kvantitatív, kvalitatív vagy kevert) módszerrel gyűjtötte és elemezte az adatait. Ugyancsak a módszertani részben kell említést tennie a kutatásához használt módszertan korlátairól. Ilyen például az, ha az elemzéshez használt minta nem elég nagy, vagy nem reprezentatív, vagyis a kapott eredmények kevésbé lesznek általánosíthatók, nem lesz prediktív erejük. Azáltal, hogy a szerző elismeri a kutatása korlátait, nem kisebbíti kutatói ereinyeit. Ellenkezőleg: etikus és felelős kutatói attitűdről tesz tanúbizonyságot.

Az „eredmények” részben a szerző az adatok elemzéséből leszűrt eredményeit tárgyalja. A diszkusszióban értékeli az eredményeit, és következtetéseket von le. Az eredmények értékelésénél mindig érdemes (sokszor elvárt) visszautalni a vonatkozó szakirodalom aktuális állására: mely szaktekintélyek véleményét vagy hasonló kutatások végkövetkeztetéseit igazolják vagy cáfolják a kapott eredmények. Ezen a ponton újfent visszautalnék a kórusanalógiára: egy kutatás nem „légtüres térbe” érkezik, hanem mindig megelőzik más, többé-kevésbé fajsúlyos kutatási eredmények. Ezek ismeretére a szerzőnek utalnia kell; véleményét, következtetéseit csak ezekhez és a saját eredményeihez képest fogalmazhatja meg. Egyedi hangot képvisel egy összetett, sokszólamú kórusműben, de a többi hangtól és a dallamot vivő szólamoktól nem független.

A konklúzióban – ha van ilyen – a szerző visszautalhat a bevezetésben tárgyalt kutatási céljához, és az eredmények ismeretében értékelheti, hogy mennyiben sikerült megválaszolnia a kutatási kérdését, és ebből milyen végkövetkeztetést tud levonni. Ugyancsak visszautalhat a tanulmány elméleti keretére, és értékelheti, hogy a vizsgálata mennyiben igazolja, cáfolja vagy árnyalja a szakirodalmi téziseket. A konklúzió ezenkívül tartalmazhat a diszkusszióban részletezett következtetésekből adódó, további lehetséges kutatási irányokat, és a szerző azt is

megemlítheti, hogy mely kérdésekre nem kapott választ az elemzéséből – például a korpusz mérete vagy a módszertan korlátai okán.

A doktori disszertáció ugyanilyen induktív logikára épülő, tézisalapú műfaj, mint az IMRDC-típusú tanulmányok, azzal a nem csekély különbséggel, hogy a disszertáció terjedelmi okoknál fogva sokkal részletesebb és árnyaltabb elemzését adja a kutatási témának. A disszertációk szakirodalmi áttekintése vagy elméleti fejezete szintén jóval aprólékosabb és kiterjedtebb, mint a tanulmányoké, hiszen a doktorjelöltnek bizonyítania kell jártasságát a témára vonatkozó szakirodalomban. A szakirodalmi áttekintés célja azonban korántsem a szaktekintélyek véleményének hódolatteljes felidézése: a tézisalapú írásokban minden, így az elméleti összefoglaló is a kutatás fókuszát adó hipotézisnek és mögöttes tézisnek van alárendelve, és a szerző – hipotézisét folytonosan szem előtt tartva – kritikai olvasatát adja a szakirodalomnak. Megindokolja, mely szaktekintélyek véleményével ért egyet, és miért, kivel nem ért egyet, és milyen érvekkel vagy más kutatási eredményekkel tudja alátámasztani ellenvéleményét. Hipotézisét ezt követően egy megfelelő méretű adathalmazon, a tudományterületén elfogadott módszertannal ellenőrzi, és elemzi a kapott eredményeket. A disszertáció lezárásaként – az elméleti áttekintésre és a saját kutatás eredményeire alapozva – a szerző újra reflektál a szakirodalomra, és felállítja a saját téziseit. A doktori védésekre a jelölteknek általában össze kell állítaniuk egy úgynevezett tézisfüzetet, amelyben a kutatásuk tudományos novumát jelentő téziseiket kell összefoglalniuk.

Az IMRDC-típusú tanulmányok és a disszertáció struktúráját követi az ezeket összefoglalni hivatott absztrakt is, amely terjedelmét tekintve nem több 100-200 szónál. Nehézségét éppen az jelenti, hogy 4-8000 szavas tanulmányt vagy több száz oldalas disszertációt kell 200 szóban összesűriteni. Két fajtája a rövid (100-120 szavas), deskriptív (*descriptive abstract*) és a hosszabb (250+ szavas), informatív absztrakt (*informative abstract*). A University of North Carolina Writing Center a következő példákkal illusztrálja őket:

Deskriptív absztrakt:

„The two most common abstract types – descriptive and informative – are described and examples of each are provided.”

Informatív absztrakt:

„Abstracts present the essential elements of a longer work in a short and powerful statement. The purpose of an abstract is to provide prospective readers the opportunity to judge the

relevance of the longer work to their projects. Abstracts also include the key terms found in the longer work and the purpose and methods of the research. Authors abstract various longer works, including book proposals, dissertations, and online journal articles. There are two main types of abstracts: descriptive and informative. A descriptive abstract briefly describes the longer work, while an informative abstract presents all the main arguments and important results. This handout provides examples of various types of abstracts and instructions on how to construct one.”

A deskriptív absztrakt egy-két mondatban leírja a hosszabb írásmű célját és témáját. Az informatív absztrakt, ahogy a neve is sejteti, részletesebb összefoglalását adja a hosszabb írásműnek. Három–öt részre tagolódik. Mindenképpen tartalmaznia kell a kutatás háttérét, célját és eredményét, de ideális esetben szót ejt a kutatás háttéréről, céljáról, módszertanáról, eredményeiről és fő konklúziójáról. Ha a terjedelmi megkötés 200 szó, az gyakorlatilag azt jelenti, hogy az öt alkotóelem mindegyikére jut egy, legfeljebb két mondat.

Az absztrakt egy stratégiailag rendkívül fontos műfaj, hiszen olvasója egy 200 szavas összefoglaló alapján dönti el, hogy érdekli-e az eredeti mű. Ha egy kutató konferenciára jelentkezik, a konferencia tudományos bizottsága az absztrakt alapján dönti el, hogy befogadja-e az előadását. Ha ugyanez a kutató a tanulmányát vagy a disszertációját szeretné publikálni, a kiadó szintén az absztrakt alapján dönt, hogy érdekli-e a téma. Minél több releváns információt tartalmaz egy absztrakt az eredetiről, annál nagyobb eséllyel hoznak a konferencia szervezői vagy a szerkesztőbizottság tagjai jól informált és lehetőleg pozitív döntést a kézirat sorsáról.

Az absztrakt másik fő funkciója már kész vagy megjelent tudományos művek esetében, hogy könyvtári adatbázisokba bekerülve felkeltse a tanulmány vagy a disszertáció potenciális olvasóinak figyelmét. Ahhoz, hogy az olvasók egy könyvtári keresésnél megtalálják a témájukat leginkább érintő olvasmányokat, az absztraktoknak tartalmazniuk kell a hosszabb írásművek kulcsszavait. Ha az adatbázis a kulcsszavas keresésre feldob találatként egy adott tanulmányt, a potenciális olvasó a szerkesztőbizottságéhoz hasonló döntési helyzetbe kerül: elolvassa az absztraktot, és az alapján eldönti, hogy betekint-e a tanulmányba. Magyarán az absztrakt minősége és tartalmi elemei nagyban meghatározzák a hosszabb írásmű sorsát és sikerét: kiadják-e a kéziratot, elfogadják-e a konferencia-előadást, megtalálják-e az érdeklődő olvasók a már megjelent tanulmányt, és el is olvassák-e az absztrakt alapján.

Jellemző absztraktrási hiba, hogy a szerző a tanulmány bevezetéséből emel ki egy bekezdést. Az ilyen absztraktok túl általános, szinte közhelyes szövegek. Semmit nem mondanak a tanulmány módszertanáról, eredményeiről,

végkövetkeztetéséről. A diákok meg szokták kérdezni, hogy nem rossz-e, ha már a tanulmány előtt, az absztraktban „lelövik a poént”, és kiderül, milyen eredményeket kaptak. A válasz pedig az, hogy nem rossz, sőt, kötelező „lelőni a poént”. Ami egy bűnügyi regénynél üldözendő gyakorlat – hogy tudniillik, eláruljuk, ki a gyilkos –, egy tudományos művet összefoglaló absztraktnál elvárás. Képzelnék magunkat az absztrakt olvasójának helyébe: ha általánosságokról olvas az összefoglalóban, lesz-e kedve belenézni a húszoldalas tanulmányba? Ha viszont az absztrakt felhívja a figyelmét a szerző tézisére, a vizsgálat módszertanát is helytállónak, az eredményeket érdekesnek találja, nagyobb valószínűséggel kezd neki a tanulmány olvasásának.

Az eddigiekben az angolszász tudományos írás néhány műfajáról esett szó – a deduktív logikára épülő rövid bekezdés és ötbekezdéses érvelés, illetve az induktív logikájú, hosszabb terjedelmű IMRDC-tanulmányok, a disszertáció, valamint az ezeket összefoglaló absztrakt példáján keresztül. Ezekben a rövidebb-hosszabb írásművekben közös, hogy tartalmi-logikai felépítésük egy állítás és annak bizonyítása köré szerveződik. Ez a fajta tézisalapú gondolkodás talán az egyik legjellegzetesebb ismérve az angolszász típusú tudományos írásnak. A fejezet összegzése előtt kitérnék még az angol tudományos szövegek néhány nyelvi és stílusi jellegzetességére is.

A tudományos írást tanító könyveknek mindig vannak kifejezetten a nyelvtanra, szókincre, mondat szerkesztésre, szóhasználatra, központosításra vonatkozó fejezetei, gyakorlatokkal, szerkesztési feladatokkal. Kirszner és Mandell (2014) könyve külön fejezetben foglalkozik a nem angol ajkú diákok nyelvi kompetenciáinak fejlesztésével, Bailey (2018) könyve pedig kifejezetten nem angol anyanyelvűeknek íródott. Általános tanács, hogy a szerző a gondolatait minél pontosabban (*be specific*), ugyanakkor tömören, szabatosan fejezze ki (*be concise*). A mondatok lehetőleg ne legyenek három-négy sornál hosszabbak. Ha mégis, érdemes elgondolkozni, nem bonthatók-e két, különálló gondolatra, vagyis mondatra. (Szerkesztői tapasztalatom szerint általában igen.) Ezek az általános elvek az olvasó érdekeit szolgálják: világosabb, érthetőbb és könnyebben olvasható lesz tőlük a szöveg. A tudományos szövegek eleve bonyolult tartalmi összefüggéseket, összetett, szakmaspecifikus tartalmakat közvetítenek: főleg nyelvileg, szintaktikailag túlbonyolítani őket. Épp ellenkezőleg: minél egyértelműbb és átláthatóbb a megfogalmazásuk, annál hatékonyabban közvetítik a bonyolult szakmai tartalmakat.

Az angol tudományos nyelv másik jellegzetessége, hogy a kutató objektívításra törekvő attitűdjét nyelvi szinten is megjeleníti. Kerülendő tehát a szerző

említése a szövegben (például az *I, me, we* személyes névmások használatával), helyette harmadik személyű alanyok (*the study investigates...; results show...*), személytelen (*it can be stated that...*) és passzív szerkezetek (*a representative survey was conducted...*) használatát javasolják a tankönyvek. Ugyancsak eltér a magyar nyelvű tanulmányírási gyakorlattól, hogy az angol tudományos szövegek gyakran használnak kötőszavakat és a mondatok közötti logikai kapcsolatokat egyértelműsítő kifejezéseket. A bekezdésírás kapcsán már említett kötőelemek (*transitions*) sorvezetőként szolgálnak a szerző gondolatmenetéhez elsősorban az olvasónak, de a szerzőt is segíthetik abban, hogy okfejtését a lehető legpontosabban és -szakszerűbben fogalmazza meg. A kötőszavak és a kifejezések adekvát használatát a tudományos írásról szóló tankönyvek szintén külön fejezetben tárgyalják és gyakoroltatják a kezdő írókkal. A tudományos szövegekben kerülendők az idiómák, metaforák, hasonlatok, klisék, szóviccek és az informális regiszterhez tartozó szavak, kifejezések. A tudományos nyelv regisztere hivatalos, zsargonja az adott tudományterület szakszókincséből merít.

A források idézéséről, hivatkozásáról nehéz általánosságban szót ejteni, mert a hivatkozási stílusok tudományterületenként, országonként, folyóiratonként, kiadónként eltérők. Mindig az adott publikációt közlő folyóirat vagy kiadó elvárásaihoz kell igazítani a hivatkozások stílusát. A hivatkozási stílusok alapvetően két nagy típusra oszthatók: a szövegközi és a lapalji, illetve a végjegyzetelést alkalmazó stílusokra. A legismertebb hivatkozási stílusok a Harvard-, az MLA-, az APA-, a Vancouver- és a Chicago-stílus. Legfrissebb változatuk megtalálható az adott stílus honlapján. (Ezek linkjeit lásd a fejezet végén.) A Harvard-stílust Nagy-Britanniában például a társadalomtudományokban és az üzleti tudományokban, az MLA-t az Amerikai Egyesült Államokban a művészet- és bölcsészettudományokban, az APA-t ugyanott a társadalomtudományokban használják. A Vancouver-stílus az orvostudományban és a természettudományokban bevett, a Chicago-stílust pedig a történészek alkalmazzák előszeretettel. A fő szabály azonban az – Magyarországon is –, hogy minden kiadónak és folyóiratnak megvan a maga stíluslapja, amelyet a kéziratok előkészítéséhez a szerzők rendelkezésére bocsát.

Összegzésként elmondható, hogy az angolszász típusú tudományos írás összes eddig tárgyalt műfajában (rövid érvelő esszé, tanulmány, disszertáció, absztrakt) és azok kisebb alegységeiben (érvelő bekezdés, bevezetés, konklúzió) a gondolatmenet fókuszát egy vezérgondolat (tételmondat, tézis) vagy alapfeltevés (hipotézis) adja. A bekezdés ugyanolyan logika szerint építkezik, mint

az esszé vagy a tanulmány, ilyen értelemben tehát az esszé mikrokozmosza. A magyar esszé- és tanulmányírási hagyományhoz szokott szerzőknek – ha külföldi folyóiratokban, angol nyelven publikálnak – különösen ügyelniük kell, hogy vizsgálódásuknak, kutatásuknak kellően éles fókusza legyen, és ezt a fókuszot a bevezetéstől a konklúzióig megtartsák. Ez a fókusz (tézis vagy hipotézis) szab irányt a szakirodalom tárgyalásának, irányítja az érvelés menetét, segíti a bizonyításhoz szükséges korpusz és módszertan kiválasztását. Ugyanez a fókusz dominál a kapott eredmények elemzésénél és a konklúzió megfogalmazásánál is.

A tézisalapú gondolkodás szükségszerű velejárója a kritikai attitűd: ha a szerző nem kritikusan olvassa a szakirodalmat, vagy nem viszonyul kritikusan a forrásaihoz, nehezen tud önálló véleményt kialakítani egy adott témában. Az eredmények – amelyek a sokrétű valóság egy szeletét tükrözik – később mindig árnyalják a szerző véleményét: a kutatónak tehát a saját véleményéhez is kritikusan és etikusan kell viszonyulnia, és – ha az eredmények egyértelműen cáfolják – módosítania kell az álláspontját, illetve finomítania rajta, ha az eredményei csak részben igazolják az alapfeltevését. A tudományos gondolkodás és írás azok számára is életre szóló ajándék, akik nem a kutatást vagy az egyetemi oktatást választják hivatásuknak: megtanulják a maga összetettségében szemlélni a valóságot; kritikusan szemlélni mások véleményét és a sajátjukat is; megkérdőjelezni, amit mások adottnak tekintenek, vagy tényként állítanak be. A tudományos érvelés árnyalt gondolkodásra és véleményalkotásra, vélt vagy valós meggyőződéseink felülvizsgálatára is tanít.

Ellenőrző lista tanulmányíráshoz

1. Ismerd meg a témát: olvass, gyűjts információt szakirodalomból, konferencia-előadásokból, szakmai beszélgetésekből!
2. Fogalmazd meg a véleményed a témáról!
3. Döntsd el, milyen módszerrel, milyen adatokon fogod a véleményed tesztelni! Egyeztess a témavezetőddel, kollégáiddal, mielőtt nekilátsz az adatgyűjtésnek!
4. Elemezd az adataidat!
5. Gondold végig, mit akarsz mondani a témáról, és ennek függvényében írd vázlatot a kutatásodhoz!
6. Kezdj el írni!

7. Kérd ki a témavezetőd, kollégáid véleményét arról, amit írtál!
8. Írd újra a kifogásolt részeket!
9. Pihentesd és olvasd többször újra a kéziratod mindig más és más szempont szerint (logikai felépítés, tartalom, érthetőség, szabatosság, nyelvhelyesség, központosítás, hivatkozások)!
10. Jól dolgoztál: a kéziratod benyújtásra kész.

Ellenőrző lista absztrakthoz

1. Mi a kutatásod témája, miért foglalkozik most ezzel a tudomány?
2. Mi a célod a kutatással?
3. Milyen forrásokból, milyen korpusssal dolgoztál, és hogyan dolgoztad fel az adataidat?
4. Milyen eredményekre jutottál?
5. Hogyan kapcsolódnak az eredményeid az első és a második kérdésre adott válaszaidhoz?
6. Betartottad-e a terjedelmi korlátot?
7. Csatoltál-e irodalomjegyzéket az absztrakthoz, ha a szervezők/kiadó kért(ek) ilyet?

Hasznos források

Magyar nyelven

- GYURGYÁK János (2005): *Szerzők és szerkesztők kézikönyve*, Osiris kézikönyvek (második, átdolgozott kiadás). Budapest: Osiris.
- GYURGYÁK János (2019): *A tudományos írás alapjai. Útmutató szemináriumi és tudományos diákköri értekezést, szakdolgozatot és disszertációt íróknak*. Budapest: Osiris.

Angol nyelven

- EVANS, Virginia (1997): *Successful Writing Proficiency*. Swansea: Express Publishing,
- OSHIMA, Alice – HOGUE, Ann (2007): *Introduction to Academic Writing*. White Plains: Pearson Longman.

REDMAN, Stuart – ELLIS, Robert (1990): *A Way With Words*, Book 2. Cambridge: Cambridge University Press.

REID, Joy M. (2002): *The Process of Composition*. White Plains: Longman.

Egyetemi tudástárak az írásról

Purdue University, Purdue Online Writing Lab, <https://owl.purdue.edu/owl/>

University of North Carolina at Chapel Hill, Writing Center, <https://writingcenter.unc.edu/tips-and-tools/abstracts/>

Főbb hivatkozási stílusok honlapjai

APA: <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/citations>

Chicago: www.chicagomanualofstyle.org/home.html

MLA: www.mla.org/MLA-Style

Felhasznált és ajánlott irodalom

BAILEY, Stephen (2018): *Academic Writing. A Handbook for International Students*. Fifth Edition. New York: Routledge.

KIRSZNER, Laurie G. – MANDELL, Stephen A. (2014): *Focus on Writing. Paragraphs and Essays*. Bedford: St. Martin's.

LERYCH, Lynne D. – CRISWELL DEBOER, Allison (2016): *Everything you Need to Know about College Writing*. Bedford: St. Martin's.